

Hoe boomkikkers in de duinen terecht zijn gekomen

ROB LENDERS EN JEROEN VAN DELFT

De boomkikker is een geziene en gehoorde gast in een aantal Nederlandse duingebieden. Uit historische informatie is duidelijk geworden dat liefhebbers daarbij een handje geholpen hebben. Twee deskundigen wagen zich aan een reconstructie.

Natte duinpannetjes vormen in de duinen het biotoop van de boomkikker.
Foto: Mark Kras.

Boomkikker.
Foto: Jan Hendriks.

De eerste keer dat de boomkikker opduikt in de Nederlandstalige literatuur is in Der Naturen Bloeme van Jacob van Maerlant uit circa 1270: "Echt sit i ander puut in loeve, die can wel versien den reghen, bedinens hi singhet der jeghen; ende selden singhet hi dan om nat". Het is verleidelijk te veronderstellen dat Van Maerlant, die woonachtig was op Voorne, de boomkikker zelf gekend moet hebben en dat deze fraaie kikkertjes reeds in de Middeleeuwen de duinen bewoond moeten hebben. Der Naturen Bloeme is echter een bewerking van een ouder boek in het Latijn (De Natura Rerum) van de Duitser Thomas van Cantimpré, en heeft dus niet rechtstreeks betrekking op Nederland. Pas in de negentiende eeuw verschijnen de eerste redelijk gedocumenteerde waarnemingen van boomkikkers in Nederland.

Niet eerder dan de jaren tachtig

De oudste ons bekende waarneming van boomkikkers in de duinen stamt uit 1926, toen een zekere Jaap van Malle in De Levende Natuur

meldde: "dat Hyla arborea in Zeeuwsch Vlaanderen in de gemeente Groede bij 't buurtschap de Verklikker veelvuldig in de natte duinpannetjes voorkomt." Sindsdien komen er geregeld meldingen van boomkikkers uit de duingebieden van Zeeuws-Vlaanderen, vooral vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw. Het voorkomen van boomkikkers in duinen werd op een gegeven moment zelfs voor zo 'gewoon' gehouden dat het hier in het Handboek Natuurdoeltypen officieel als doelsoort voor de duinen werd opgenomen. De boomkikker is echter geenszins een 'gewone' bewoner van de duinen. In Nederland zijn er nu vijf duingebieden waar boomkikkers voorkomen. Met uitzondering van de duinen van Zeeuws-Vlaanderen zijn van al deze gebieden geen historische waarnemingen bekend die verder terug gaan dan de jaren tachtig van de vorige eeuw. Het gaat in al deze gevallen dan ook om dieren die zijn uitgezet. Laten we de geschiedenis van deze duinboomkikkers eens onder de loep nemen.

Import uit Kroatië

De populatie die thans de Kop van Schouwen bewoont, heeft een uitstekend vastgelegde geschiedenis die in 1985 in Kroatië start. Een Nederlandse amfibieën�iefhebber uit Velp liet zich daar verleiden om een volwassen mannetje en

De boomkikker werd vroeger als barometer gebruikt: hij gaat kwaken bij naderende regen en klimt omhoog of omlaag bij veranderingen in atmosferische druk.

Foto: Mark Kras.

vrouwtje en zestien larven mee naar Nederland te nemen, waar hij met de dieren begon te kweken. Al snel beschikte hij over honderden larven die hij ter beschikking stelde aan diverse liefhebbers. Daaronder bevond zich ook Bruno Mertens, geestelijk leider van Tidorp, een leefgemeenschap op Schouwen-Duiveland. Mertens nam ongeveer 400 larven en een tiental onvolwassen dieren mee die hij in de duinen op de Kop van Schouwen heeft uitgezet. Uit deze kleine groep is een grote, bloeiende populatie ontstaan, met inmiddels vondsten uit negentien kilometerhokken en waarnemingen van tientallen roepende mannetjes.

Afkomst onbekend

De volgende populatie die we tegenkomen is die van het duingebied rond Wassenaar. Bij Meijendel worden sinds 2000 boomkikkers waargenomen, bij Berkheide sinds 2005, met als hoogtepunten de waarneming van circa 22 roepende mannetjes in Meijendel in 2002 en 30 dieren bij Berkheide in 2007. Uit negentien kilometerhokken in deze regio kennen we waarnemingen. Van de geschiedenis van deze populatie is verder nagenoeg niets bekend. We weten niet wie de dieren heeft uitgezet, wanneer de uitzetting heeft plaatsgevonden, hoeveel dieren zijn uitgezet en waar de boomkikkers vandaan kwamen. Hoewel er geen genetisch onderzoek is gedaan ter bevestiging, lijkt het er wel op dat we te maken hebben met de gewone boomkikker en niet met een uitheemse (onder)soort.

Sinds kort ook in Amsterdamse Waterleidingduinen

De geschiedenis van de boomkikkers in de Amsterdamse Waterleidingduinen is ook grotendeels onbekend. Dat we ook hier te maken hebben met een uitzetting, staat echter buiten kijf. Het gebied is in de loop der jaren zeer goed geïnventariseerd en de boomkikkers zouden zeker al eerder opgemerkt zijn, als ze hier van nature zouden zijn voorgekomen. Sinds 2003 worden hier met zekere regelmaat boomkikkers waargenomen en de soort is inmiddels uit zes kilometerhokken gemeld. Een boswachter van Staatsbosbeheer die in dit gebied zijn jeugd had doorgebracht, meende zich te kunnen herinneren dat in het gebied rond 1960 ook boomkikkers voorkwamen. Het is echter onwaarschijnlijk dat een populatie boomkikkers meer dan veertig jaar onopgemerkt is gebleven.

Zuid-Italianen op Terschelling

De laatste opmerkelijke populatie van duinboomkikkers bevindt zich op Terschelling. Rond 1990 zijn hier circa 150 boomkikkers uitgezet die

afkomstig waren uit de regio ten zuiden van Napels. Ondanks dit hoge aantal dieren heeft de populatie toch een moeilijk bestaan gehad. Slechts sporadisch worden dieren waargenomen. Echter, het feit dat er in 2003 en 2004 nog dieren werden gehoord, lijkt er wel op te wijzen dat er succesvolle voortplanting heeft plaatsgevonden. Tegenwoordig worden de boomkikkers uit de buurt van Napels tot een andere soort gerekend: de Italiaanse boomkikker (*Hyla intermedia*). We hebben hier dus formeel te maken met een exoot.

In het boekje *Het kruipend gedierte des aardbodems*, speciaal geschreven voor het Zeeuwse boomkikkerfonds, doet Jan Wolkers verslag van zijn "bijna aankoop" van een boomkikker in Vivarium Stol te Leiden. Met koper poetsen had hij genoeg geld verdiend (één kwartje) om een boomkikker te kopen. Net op de dag dat hij zijn aankoop wil doen, breekt de oorlog uit en die gooit roet in het eten van onze Jan. De aankoop gaat niet door.

De (illegale) handel in boomkikkers is een van de belangrijkste oorzaken geweest van introducties van deze soort op plaatsen waar het dier niet op eigen kracht zou zijn gekomen.

Mocht u aanvullende informatie hebben over de herkomst van de duinpopulaties van de boomkikker, dan houden wij ons ten zeerste aanbevolen!

ROB LENDERS IS DOCENT-ONDERZOEKER MILIEUKUNDE AAN DE RADBOUD UNIVERSITEIT NIJMEGEN.

JEROEN VAN DELFT IS SENIOR PROJECTLEIDER BIJ STICHTING RAVON.

De 'zuignapten' van boomkikkers zijn geen zuignappen, maar hechtschijven. In de hechtschijf zit vocht, dat wordt afgescheiden als de kikker zijn pootje ergens neerzet. Het zorgt ervoor dat het diertje blijft plakken.

Foto: Mark Kras.